

Landbouwschap legde fundament voor MKZ-crisis

De last van het gouden kalf

Te midden van de mond- en klauwzeercrisis brengt L. van Heijningen, advocaat van de Vrije Boeren begin jaren zestig, in beeld hoe in die jaren in de agrarische sector de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie ontstond. En daarbij zet hij zijn licht niet onder de korenmaat: hij wijst hiermee naar een fenomeen dat naar zijn mening een van de oorzaken is van de huidige crisis in de grootschalige landbouw.

mr. L. van Heijningen
advocaat te Den Haag

Gerechtelijke ontruiming van boerderijen van Vrije Boeren bij Hoogeveen in 1963

Kleine boerenbedrijven, gemengd, de mest van de veestapel wordt op de eigen akkers opgevangen. Milieu- en diervriendelijk. Ziedaar het paradijs – waar hebzucht de mensheid uit heeft verdreven, ter wille van de eredienst van het gouden kalf. Geschrokken door de gruwelijke ruiming, op last van de Brusselse bureaucratie, wil men de weg terug, weg van de opgelegde grootschaligheid. Hoe heeft het zover kunnen komen?

Verliefd

Het begon allemaal in het vooroorlogse Italië en Portugal. Daar hadden de dictators Mussolini en Salazar behoefte aan enig contact met de samenleving, om aan een totaal isolement te ontkomen. Volksinspraak was natuurlijk uitgesloten, maar in de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie (PBO) zagen zij

een geschikt verbindingsmiddel. Iedere beroeps- en bedrijfsgroep had zo zijn eigen schap, waaraan iedereen gehoorzaamheid verschuldigd was. Op hun beurt moesten de schappen weer naar de pijpen van de dictators dansen. Het 'succes' van de PBO wakkerde tijdens de crisisjaren de belangstelling van Nederland aan. Zo werd in 1938 de mogelijkheid van PBO's in de Grondwet opgenomen. In de Tweede Wereldoorlog werd de PBO, toen 'de Woltersomse Organisaties' genoemd, opgelegd, en in 1950 gereorganiseerd bij de Wet op de PBO. Zij was, gelet op de herkomst, niet onomstreden.

Als eerste PBO onder de nieuwe wet kwam het Landbouwschap tot stand. Dit geschiedde niet bij wet maar krachtens wettelijke delegatie, door de SER, die dit alleen mocht doen op verzoek van voldoende repre-

Praktijk

'De banken staan klaar met leningen. Begin er niet aan. Je zult die gelden nooit kunnen terugverdienen. Je blijft de slaaf van de banken'

sentatieve organisaties uit de boerenstand. Zware grief was dat de betrokken organisaties ieder overleg met achterbannen hadden nagelaten.

Van links tot rechts zag men in de PBO de verwezenlijking van eigen idealen. Voor allen gloorde de opheffing van de klassenstrijd, nu werkgevers en werknemers in een overleg- en bestuurslichaam broederlijk tezamen zaten. Voor de rooms-katholieken was het de vervulling van de pauselijke wens in de Encycliek Rerum Novarum. De calvinisten hervonden er de eis van dr. Abraham Kuyper in: soevereiniteit in eigen kring. En de socialisten hoopten op de medezeggenschap der arbeiders, waarvoor tot dan toe Tito's Joegoslavië model stond.

Drs. Norbert Schmelzer, staatssecretaris voor PBO-zaken, zette in de Tweede Kamer reeds een kleine domper op de vreugde. Hij zag op het Lange Voorhout een verliefd paartje wandelen en had niet de indruk dat zij het over de PBO hadden.

'Luuster niet'

Intuïtief begreep iedere landbouwer dat het Landbouwschap, als gewillig werktuig van regering en EEG, zou ijveren voor schaalvergroting in de landbouw en zich dus tegen de kleine bedrijven zou keren – de bedrijven die men nu zo graag terug zou willen hebben. Veel boeren zagen de ondergang van de landbouw voor zich. Ze lieten zich nog niet ringeloren door bureaucraten. De door de Duitse bezetter opgelegde Landstand, evenknie van de Kultuurkamer, maar dan voor boeren, was door het massale verzet niet van de grond gekomen. Het Landbouwschap dan wel?

Steen des aanstoots was de inventarisatieverordening van het Landbouwschap: boeren moesten jaarlijks hun hele hebben en houden aan het schap opgeven. Aan de hand daarvan werden de heffingen opgelegd. Talloze boeren weigerden, en werden massaal voor de economische politierechter gedaagd. Hun bezwaren waren onder andere de ondemocratische totstandkoming van het schap, in strijd met de geest van de wet, en het beleid dat tot de ondergang van de kleine boeren zou voeren.

Mensen als boer Voortman uit de Achterhoek en boer Franken van de Noord-Veluwe richtten de BVL op, de Bond voor Bedrijfsvrijheid voor de Landbouw. Voortman zei het ongeveer zo: 'Vergadering, luuster niet naar de deskundigen van het

Wim van Wieringen in de Telegraaf van 21-4-1963 Landbouwschap. Die zeggen: neem meer vee. Maar waar moet je de mest laten? Uitbreiding kost geld. De banken staan klaar met leningen. Begin er niet aan. Je zult die gelden nooit kunnen terugverdienen. Je blijft de slaaf van de banken.'

De 'deskundigen' schudden hun hoofden over zoveel domme praat.

Overvalwagens

De rechters stonden niet open voor de aangevoerde bezwaren. Organisatiedwang? Onzin; boetes werden opgelegd. Maar het verzet nam toe. De boetes werden hoger en bereikten het wettelijk maximum.¹ Wie in die tijd een beroep op de rechten van de mens deed, werd slechts meewarig aangehoord.

De wet kende nog geen executie van boetes, dus moesten de onwillige boeren vervangende hechtenis ondergaan. Bij nacht en ontij reden overvalwagens over de Veluwe, in de Achterhoek en Drenthe, om de boeren op te halen. Soms werd er gevochten tussen boerenfamilies en politiemannen. Zo sloegen een vader en zoon enkele politiemannen bebloede koppen, en het erf af. (In de daaropvolgende strafzaak ontgingen zij straf wegens een vormfout.)

De boeren stelden een centraal telefoonnummer in. Als zij de nachtelijke boevenwagens konden verwachten, blokkeerden zij hun erven en woningen. Kwamen de overvallers in zicht, dan werd terstond het centrale nummer gebeld. Een krant die daarover wilde publiceren liet 's nachts in de bedreigde streken een auto met mobilfoon rondrijden, die snel ter

1 Zie hoe die bezwaren werden afgedaan: Hof Leeuwarden 1-11-1962, *NJ* 1962, 402 en 403.

2 HR 23-6-1964, *NJ* 1965, 38.

3 HR 23-10-1962, *NJ* 1963, 20.

4 De weerslag vindt men in Rb Almelo 16-10-1963, *NJ* 1964, 303.

Propaganda voor de Boerenpartij

'Gratie? Waarvoor? Ik ben geen boef!'

5 Treurig makende jurisprudentie is voorts nog te vinden in HR 1-4-1966, *NJ* 1966, 455: boer Voortman werd gehouden aan een verordening van het Landbouwschap ofschoon die verordening niet op de bij wet voorgeschreven wijze was gepubliceerd. Het bezwaar werd weg overwogen. In het universitaire onderwijs wordt dit arrest tientallen jaren na dato als een voorbeeld van verwerpelijke rechtspraak voorgedragen.

6 Zie het doolhof van juridische ontwikkelingen en formaliteiten in HR 10-12-1957, *NJ* 1958, 175, in een parallelle zaak. De Hoge Raad casseerde in beide zaken en verwees naar Hof Den Bosch.

plekke kon zijn. Zodat slaperige lezers op de voorpagina van hun ochtendblad zagen hoe er weer een boer als boef was afgevoerd. Maar als de persfotograaf verscheen zag de politie ervan af en trok men zich ijlings terug.

De arrestatie van boer Voortman bracht de officier van justitie in verlegenheid. Hij belde naar Voortmans advocaat: 'Wat moet ik met hem? Ik wil hem niet in de cel hebben; hij zit daarom de gehele dag in mijn kamer en rookt mijn sigaren op. Kunt u geen gratie vragen? Dan kan ik hem terstond op vrije voeten stellen.' Waarop Voortman: 'Gratie? Waarvoor? Ik ben geen boef!'

Na enige dagen werd hij toch vrijgelaten omdat justitie beducht was voor negatieve publiciteit. De Haagse politierechter legde uiteindelijk niet meer dan vijf gulden boete op. Daarop klaagde de voorzitter van het schap dat de autoriteiten geen oog hadden voor het belang van het schap.

Telefoon afgeluisterd

De inventarisatieverordening werd uiteindelijk ingetrokken.² Hoopgevend scheen al het arrest van de Hoge Raad³ waarin werd beslist dat de verordeningen van het Landbouwschap geen kracht van wet hadden. Voortman werd ontslagen van rechtsvervolging.

De boeren redeneerden dat het Landbouwschap niet wettig was; er was immers geen wet waarbij het werd ingesteld? Maar het schap zou de 'wettigheid' demonstreren. In maart 1963 volgde het drama te Hollandse Veld. Voor luttele bedragen aan heffingsgeld werden drie kleine boerderijen geëxecuteerd. Boeren, vrouwen, kinderen, koeien, schapen, geiten, kippen en konijnen werden de maartse kou in gejaagd. Onder het gemor van de verbijsterd toekijkende boeren die een overbemande karabijnbrigade aanschouwden.

Een geheim rapport van het schap lekte uit naar de pers. Daarin werd geadviseerd Jacques Gans, wiens scherpe pen het Landbouwschap hinderlijk volgde, te interneren en de advocaat der Vrije Boeren, schrijver dezes, aan te klagen. Het bericht verscheen op de dag voor de Tweede-Kamerverkiezingen; de Boerenpartij kreeg drie (van de toen nog honderd) zetels. Jaren later bleek dat mijn telefoongesprekken vanwege het boerenverzet door de BVD waren afgeluisterd.

Puikveestapels

Het schap ging voor geruislozer executiemiddelen kiezen en legde beslag onder melkfabrieken. Zo kwamen die in de wind van de woedende boeren te liggen.⁴ De geplaagde melkfabriek voerde tegen het beslag gewetensbezwaren aan vanwege de onaanvaardbare instelling en gedragingen van het Landbouwschap en vreesde verlies van clientèle onder de talrijke Vrije Boeren. Alle bezwaren werden afgewimpeld.⁵

Boer Voortman had een uitstekende veestapel, die hij als eerste liet inenten. Toen kwam de verplichting zich aan te sluiten bij de inmiddels ingestelde Provinciale Gezondheidsdienst voor Dieren. Voortmans veestapel werd jarenlang door die dienst behandeld. Totdat de ambtelijke dierenarts een ernstige fout maakte waardoor de veestapel gevaar liep, waarop Voortman zich tot een vee-

**Boeren, vrouwen,
kinderen, koeien,
schapen, geiten,
kippen en konijnen
werden de maartse
kou in gejaagd**

arts van zijn keuze wendde. De Gezondheidsdienst stelde daarop vast dat Voortman nooit zijn handtekening onder het verplichte formulier tot aansluiting bij de dienst had ondertekend; plotseling werd die handtekening geëist.

De rechter besliste in een voor Voortman ongunstige zin.⁶ Men meende: het plaatsen van een handtekening is toch maar een formaliteit. Er volgde een voorwaardelijke veroordeling tot afnemning van de veestapel tenzij alsnog binnen een bepaalde tijd de handtekening zou worden geplaatst. De hoofdigste boeren bleven weigeren en tot ontzetting van ieder in wijde omgeving werden de puike veestapels afgevoerd.

Claus

Het doel van bedrijfsvergroting en intensivering is bereikt, al is het Landbouwschap ter ziele. Het gouden kalf blijkt een last en men verlangt terug naar de goede oude tijd. De episode uit de vorige eeuw doet haar gevolgen in deze eeuw gelden, het is een treurig verhaal van bureaucratie terreur op Nederlandse wijze.

De verdienste van het boerenverzet is in ieder geval dat de PBO geen levend bestanddeel in de Nederlandse gemeenschap is geworden.

Ten slotte: zoals nu de mond- en klauwzeercrisis een schaduw wierp over de verlovings van Willem Alexander en Máxima, leefde de strijd tegen het Landbouwschap in de jaren zestig van de vorige eeuw op bij het debat in de Staten-Generaal over de goedkeuringswet van het huwelijk tussen Beatrix en Claus. De heer Von Amsberg werd kort na zijn openbare verschijning in Nederland op het kantoor van het Landbouwschap ontvangen. De fractie der Boerenpartij liet haar stem bij de goedkeuringswet afhangen van de garantie der regering dat de toekomstige prins-gemaal geen rol bij het Landbouwschap zou vervullen. Aanvankelijk werd geweigerd die toezegging te doen maar toen de fractie dreigde tegen te stemmen, gaf men toe.

n

Bij de ontruiming in 1963 staat de boedel van boer Bertus Nijmeijer in de sneeuw

(advertentie)

Wij leveren uw medische argumentatie

Medisch Adviesbureau Bins
Laan 20
2512 GN DEN HAAG

telefoon 070 345 98 08
fax 070 345 98 11
dr.mr. J.W. Bins, arts RGA